

בכוח זה לא יצליח

להכריח את הילדים לבוא לבית הכנסת?
חינוך נוקשה אולי ישיג תוצאות מהירות,
אבל השפעה מתוך הסכמה יעילה ועמידה הרבה יותר.
ההיסטוריה תוכיח

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת מטות - מסעי

Dedicated in loving memory of
Rabbi Moshe Freedman
Shliach of the Rebbe to Bahía Blanca, Argentina
Yartzeit **22 Tammuz**

By his children
Rabbi Kutty & Rochel Kalmenson

לתרומות והקדשות, צרו קשר info@jewishinsights.org
נדי להוריד מערכי שיעור נוספים, בקר באתר www.JewishInsights.org/he

Published and Copyright 2023 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500

5783 - 2023

ועדה מייעצת

הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטון, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - בבלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית

תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית

תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז

פורטוגזית

תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

עימוד | מוסי וולוסוב

אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יוסוצקי
אדמיניסטרציה | מענדל גרינברג

משרד השלוחים

יו"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים

הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג

עברית

עריכה לשונית | הרב זושא גרייזמאן
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית

תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרב' במומבאי, הודו

5. א. קדושת ארץ ישראל.....

בפרשתנו אנו לומדים על גבולות הארץ המובטחת (מקור 1). מצוות השמיטה חלה רק בחלקים שבני ישראל כבשו בפועל, אך כשהבבלים גירשו אותם מהארץ, בטל החיוב (מקור 2). כאשר גולי בבל חזרו לארץ, חזרה מצוות השמיטה לארץ ישראל. אך כשהם גורשו מהארץ פעם נוספת, מצוות השמיטה לא בטלה. מדוע?

מסביר הרמב"ם, שיהושע קידש את ארץ ישראל באמצעות 'כיבוש רבים', ולכן כאשר הכיבוש הסתיים התבטלה הקדושה. עזרא קידש את הארץ באמצעות 'חזקה', ו'חזקה' לא מתבטלת לעולם (מקור 3).

7. ב. מה ההבדל?.....

שואל הרבי:

א. מדוע כוחה של 'חזקה' גדול יותר מאשר 'כיבוש'? יתירה מזו, הרי גם בזמן יהושע הייתה 'חזקה' לאחר הכיבוש עצמו!

ב. הדגשת הרמב"ם לפיה בזמן עזרא לא היה 'כיבוש' אלא רק 'חזקה', מרמזת שהכיבוש לא רק שלא עוזר, אלא אף מפריע להמשכיות קדושת הקרקע. למה מרמזים דבריו?

ג. והשאלה העיקרית: כניסת ישראל לארץ בזמן יהושע הייתה רוחנית ומרוממת - על ידי נשיאת הארון, התקיעה בשופר, והחומה נפלא מאליה, ובנוסף לכך, היו איתם ה' הדברים שסימלו את השראת השכינה בגלוי. לאידך, העלייה על ידי עזרא, הייתה שקטה ומרוסנת, וחמשת הדברים שסימלו את השראת השכינה חסרו. כיצד יתכן, אם כן, שקידוש ארץ ישראל על ידי יהושע היה זמני, ואילו דווקא קידוש ארץ ישראל על ידי עזרא היה לנצח?

התלמוד לומד מפסוק בספר חגי, שארון הברית, האורים והתומים והשכינה וכו' היו חסרים בבית שני (מקור 4). כתוצאה מכך, אלו שחוו את השראת השכינה בבית ראשון, בכו כשראו את הבית השני שלא שרתה בו שכינה בגלוי. (מקור 5).

10. ג. דווקא בתוך הטבע.....

מסביר הרבי, שהעלייה הראשונה הייתה כיבוש חד צדדי, ללא הידברות עם המלכים שהיו שם ושכנועם להפוך לטוב, ולכן לקדושה שנפעלה לא היה קיום. דוגמת הלוחות הראשונות, שניתנו במעמד עצום ומרהיב, אך כיון לא היה בו שום שיג ושיח עם מציאות הרע בעולם, זה הסתיים בחטא העגל שגרם לשבירת הלוחות.

בעלייה השנייה הסיפור היה שונה לגמרי. העלייה התאפשרה באמצעות כורש מלך פרס, והייתה בתמיכה מסוימת של אומות העולם. הגילוי לא היה חד צדדי מלמעלה, ולכן הקדושה חלחלה בצורה עמוקה יותר, ונשארה לנצח גם כאשר עם ישראל הוגלה שוב מארצו.

סיפור – הסירה שנעצרה.

רעיון דומה מצינו גם במכתבו של אדמו"ר הזקן לאחר שחרורו מבית הסוהר שבו הוא מדגיש שזו היתה החלטת שרי המלך (מקור 6). הרבי מבאר שאדמו"ר הזקן הדגיש את העובדה ששרי אומות העולם החליטו לשחררו ממאסר, כי זהו החידוש הגדול, שאומות העולם יסכימו להפצת מעיינות החסידות.

*

ההוראה: אם אנו רוצים להנחיל לילדינו ולתלמידינו את רגש היהדות, המסורת, התורה והמצוות, עלינו לזכור שחינוך צריך להיות בצורה מבינה ומכילה, רק בשכנוע ולא בכפייה. ואז, גם אם הדברים ייקחו יותר זמן – זה יישאר עם הילד לנצח.

פתיחה

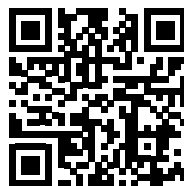
במהלך ההיסטוריה, שלט עם ישראל בארץ ישראל בתקופות שונות. אך לא בכל הפעמים הייתה לזה את אותה השפעה רוחנית.

שיעור על עבודה עם ובתוך הטבע, והקשר לסירה ששטה לה אי שם ברוסיה.

השיעור לפרשת מטות - מסעי

משיחת אור ליום ג' דחול המועד סוכות,
י"ט תשרי, שמחת בית השואבה, ה'תשכ"ד
הנחה בלתי מוגה
תורת מנחם כרך ל"ח, עמוד 87 והלאה.

[לשמיעת השיחה:](#)

א. קדושת ארץ ישראל

גבולות הארץ המובטחת

מקור 1 ספר במדבר, פרק ל"ד, פסוקים א-ד

בפרשתנו אנו לומדים על גבולות הארץ המובטחת:

וַיֹּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אֲתֶם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ
כְּנָעַן, זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם בְּנִחְלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגִבְלֹתֶיהָ. וְהָיָה לָכֶם פָּאֵת נֶגֶב
מִמִּדְבָּר צֵן עַל יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבֹול נֶגֶב מִקְצֵה יַם הַמֶּלַח קִדְמָה. וְנֹסֵב לָכֶם הַגְּבֹול
מִנֶּגֶב לְמַעְלָה עֲקֹרִיִּים וְעֵבֶר צָנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקִדְשׁ בְּרָנֶעַ וְיֵצֵא הָצֵר אֲדָר
וְעֵבֶר עֲצִמֹנָה.

לתלמיד
עמ' 3

התורה ממשיכה לפרט במשך שמונה פסוקים ארוכים את גבולות הארץ. מדוע זה כה חשוב? כדי שנדע בדיוק היכן הארץ שהקב"ה נותן לנו. אולם ישנם סיבות נוספות שבגללם חשוב לדעת את גבולות הארץ. לדוגמה, ישנן מצוות מיוחדות שחלות רק בשטח הארץ, כמו שמיטה.

אולם, מצוות אלו לא חלו באופן אוטומטי בכל גבולות הארץ המובטחת, אלא רק לאחר שבני ישראל נכנסו בפועל לתוך ארץ ישראל והשתלטו על חלקים מסוימים, רק באותם מקומות קיימת חובת קיום מצוות התלויות בארץ. אך בשאר החלקים שבני ישראל לא כבשו בפועל, המצוות הללו לא חלות. (למרות שהם בתוך גבולות הארץ המובטחת).

לאחר מאות שנים שבני ישראל אכלסו את הארץ, כבשו אותה הבבלים והגלו אותם לבבל. בזמן זה, היהודים לא שלטו בארץ, ורק בודדים התגוררו בה. האם באותו זמן, היו אותם בודדים מחויבים בקיום מצוות השמיטה ושאר המצוות התלויות בארץ?

הרמב"ם מתייחס לכך:

העלייה הראשונה

מקור 2 משנה תורה, הלכות תרומות פרק א', הלכה ה'

כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְנִתְקַדְּשׁ קִדְשָׁהּ רִאשׁוֹנָה כִּיֹּן שָׁגְלוּ בְּטָלָה קִדְשָׁתָן. שֶׁקִּדְשָׁהּ
רִאשׁוֹנָה לְפִי שְׁהִיְתָה מִפְּנֵי הַכִּבּוּשׁ בְּלִבָּד קִדְשָׁהּ לְשַׁעֲתָהּ וְלֹא קִדְשָׁהּ לְעֵתִיד לָבוֹא.

לתלמיד
עמ' 3

מכיון שההבטחה האלוקית לא מספיקה עבור חיוב קיום מצוות השמיטה, ולשם קיומה היה צריך לכבוש את הארץ בפועל, לכן, כאשר הכיבוש התבטל והיהודים כבר לא היו אדוני הארץ, חיוב השמיטה התבטל אף הוא.

העלייה השנייה

כאשר גולי בבל חזרו לארץ לאחר שבעים שנות גלות, הם תפסו את השטחים מחדש ובנו את בית המקדש, ואז חזרה מצוות השמיטה בארץ ישראל למעמדה.

ושוב, לאחר כמה מאות שנים, כבשו הרומאים את הארץ וגירשו את בני ישראל. אם כן, לכאורה, שוב הייתה אמורה להתבטל מצוות השמיטה.

אך כאן יש הלכה מפתיעה:

כִּי־יִזְכָּרוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה וְהַחֲזִיקוּ בְּמִקְצֵת הָאָרֶץ קִדְשָׁהּ קִדְשָׁהּ שְׁנֵי הָעוֹמְדִת לְעוֹלָם לְשִׁעְתָּהּ וְלִעֲתִיד לְבוֹא.

לתלמיד
עמ' 3

דברי הרמב"ם מסקרנים. כאשר עולי מצרים החזיקו בארץ, השטח שהיה תחת ידם נחשב כארץ ישראל ביחס למצוות שמטיה רק כשהם היו שם. לאחר שגורשו משם, זה התבטל. אך כאשר עולי בבל החזיקו בחלקים מארץ ישראל, הם עשו זאת בצורה שגם אם בעתיד יגורשו מהארץ – תישאר הארץ בקדושתה, ומצוות השמטיה תישאר בתוקפה. לכן, גם לאחר חורבן בית שני ועד ימינו, יש לקיים את המצוות התלויות בארץ.

מהי הסיבה לשינוי? מה עשה עזרא שהיה יותר טוב מיהושע? מסביר הרמב"ם:

דרך פעולה שונה

מקור 3 משנה תורה, הלכות בית הבחירה, פרק ו' הלכה ט"ז

וְלֵמָּה אָנִי אוֹמֵר... בְּקִדְשֵׁי שְׁאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן שְׁבִיעִית וּמַעֲשָׂרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לֹא קִדְשָׁהּ לְעֲתִיד לְבוֹא? לְפִי שְׁחִיב הָאָרֶץ בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת אֵינוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים, וְכִי־יִזְכָּרוּ שְׁנֵי הָאָרֶץ מִיָּדֵיהֶם בְּטַל הַכְּבוֹשׁ, וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה מִמַּעֲשָׂרוֹת וּמִשְׁבִּיעִית, שֶׁהִיא אֵינָה מִן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

לתלמיד
עמ' 3

עזרא הסופר בן שריה. ממנהיגי היהודים בתקופת שיבת ציון ובתחילת תקופת בית שני. כינויו "הסופר" מתאר את בקיאותו בתורה ואת פעולותיו בלימוד התורה והעקתה. בשנה השביעית למלכות ארתחשטא מלך פרס, עלה עזרא מבבל לירושלים כממונה מטעם המלך, בראש חבורה של עולים יהודים. עליו נאמר כי ראוייה הייתה התורה להינתן על ידיו, אלא שבא משה רבנו וקדמו.

וכיון שְׁעִלָּה עֲזָרָא וְקִדְשָׁהּ, לֹא קִדְשָׁהּ בְּכַבּוּשׁ אֶלָּא בְּחִזְקָה שְׁחִיבָהּ. וְלִפְיָהּ, כָּל מְקוֹם שְׁחִיבָהּ עוֹלֵי כָּל וְנִתְקַדֵּשׁ בְּקִדְשֵׁי עֲזָרָא הַשְּׁנִיָּה, הוּא מְקַדֵּשׁ הַיּוֹם, וְאֵף עַל פִּי שְׁנֵי הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ, וְחִיב בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת.

כדי לקדש את ארץ ישראל עבור מצוות השמטיה ושאר המצוות התלויות בארץ, ישנן שתי דרכים: "כיבוש רבים" או

"חזקה". "כיבוש רבים" מתבטל כאשר הרבים כבר לא מחזיקים בארץ. "חזקה", לעומת זאת, נשארת לתמיד. יהושע קידש את ארץ ישראל באמצעות כיבוש, ולכן כאשר הכיבוש הסתיים, התבטלה הקדושה. עזרא, לעומת זאת, קידש את הארץ באמצעות "חזקה", ולכן זה נשאר לעולם.

ב. מה ההבדל?

<< הרבי

שאלות על דברי הרמב"ם

דברי הרמב"ם בענין קדושה ראשונה וקדושה שניה דורשים ביאור והסבר:

לתלמיד
עמ' 4

(א) קושיית המפרשים¹: "מה כח חזקה גדול מכח כיבוש? ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה. ותו, בראשונה שנתקדשה בכיבוש, וכי לא היה שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש?" - ומסיים: "וצריך לעיין".

ראשית, מדוע כוחה של "חזקה" גדול יותר מאשר כיבוש? הרי בדיוק כמו שאומרים שהכיבוש הוא רק כאשר עדיין ישנה שליטה בשטח וכאשר בטל הכיבוש בטלה הקדושה – כך אפשר לומר על "חזקה", שהיא חלה רק כאשר נמצאים בשטח, ואם גורשו משם – בטלה החזקה.

שנית, גם בזמן יהושע, חיו בני ישראל אחרי הכיבוש בארץ ישראל, ואם כן, גם שם הייתה "חזקה". אזי גם אם נאמר שכיבוש מתבטל ו"חזקה" אינה מתבטלת, לכאורה ה"חזקה" של ימות יהושע הייתה צריכה להישאר בתוקפה, בדיוק כפי שאומרים על ה"חזקה" של עליית עזרא.

(ב) מהו דיוק לשון הרמב"ם (כידוע שהדיוק בדברי הרמב"ם הוא לא רק בכללות הענין, אלא גם בפרטי התיבות כו') "כיון שעלה עזרא וקידשה, לא קידשה בכיבוש, אלא בחזקה שהחזיקו בה" - מה נוגע הקדמת השלילה ש"לא קידשה בכיבוש", וכי הכיבוש יכול לגרוע משהו שלכן צריכים לשלול אותו; ומדוע אינו כותב בקיצור: "כיון שעלה עזרא קידשה בחזקה כו'?"

לתלמיד
עמ' 4

יתירה מזו, הדגשת הרמב"ם, לפיה בזמן עזרא לא היה כיבוש אלא רק "חזקה", מרמזת שהכיבוש לא רק שלא עוזר, אלא אף מפריע להמשכיות קדושת הקרקע. על מה מרמזים דבריו?

(ג) ועוד, והיא העולה על כולנה: כיצד יתכן שקדושה ראשונה, שהיתה בזמן שהיו בני ישראל בשלימות המעלה ובמצב קדוש יותר - שהרי נכנסו לארץ ישראל על ידי יהושע, המקבל השני של התורה ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"²), והיה עמהם הארון, צנצנת המן, צלוחית שמן המשחה ומקל שקדים וכו', והכניסה לארץ היתה באופן שהכהנים נשאו את הארון מסביב ליריחו ותקעו בשופר, ועל ידי זה נפלה החומה³, וכך נכבשה יריחו, שהיתה מנעולה של ארץ ישראל⁴ - הנה קדושה זו היתה רק לשעתה;

לתלמיד
עמ' 4

ואילו קדושה שניה - למרות שהיתה בזמן שבו חסרו חמשה דברים שהיו במקדש ראשון, כמובא במסכת יומא⁵ "כתיב⁶ וארצה בו ואכבד, וקרין ואכבדה, מדוע מחוסר ה"א, אלו חמשה דברים... ארון וכו'", כולל גם צנצנת המן, צלוחית שמן המשחה ומקל שקדים שנגנזו יחד עם הארון⁷ - הנה דוקא קדושה זו היא "לשעתה ולעתיד לבוא"!

(5) כא, ב.
(6) חגי א, ח.
(7) שם נב, ב.

(1) כסף משנה שם.
(2) אבות רפ"א.
(3) יהושע ו, כ.
(4) ראה תנחומא בהעלותך י"ד. במדב"ר פט"ו, טו. ועוד.
(5) כסף משנה שם.

כניסת בני ישראל לארץ בהנהגת יהושע הייתה רוחנית ומרוממת. הם הונהגו בצורה מסודרת על ידי המנהיג הבלתי מעורער – יהושע. הוא היה המקבל השני של התורה ומוסמך של משה רבינו בעצמו. הכניסה לארץ החלה בכיבוש יריחו שנעשה בצורה רוחנית ומעוררת יראה. הכוהנים סבבו את החומה בנשאם את הארון, תקעו בשופר – והחומה נפלה.

בנוסף לכך, היו עמו ארון הברית, שבתוכו היו עשרת הדברות שהקב"ה נתן למשה רבינו; במשכן ירדה אש מן השמיים לאכול את הקרבנות; לכהן הגדול היו את האורים והתומים דרכם היו יכולים להפנות שאלות לקב"ה ולקבל תשובה. בסיכומו של דבר, השכינה שרתה בעם ישראל בצורה גלויה.

כניסת בני ישראל לארץ בהנהגת עזרא, לעומת זאת, הייתה שונה לגמרי. העלייה התאפשרה רק בגלל שהמלך כורש אישר אותה, רוב בני ישראל העדיפו להישאר בבבל, ואלפים בודדים, עניים בעיקר, הסכימו לעלות עם עזרא. בארץ ישראל הם פגשו פולשים שהתגוררו במקום והם סבלו מהם רבות, וזה רק במובן הגשמי.

במובן הרוחני, בית המקדש שנבנה היה חסר את חמשת הדברים המופלאים שהיו בבית ראשון וסימלו את השראת השכינה. לא היו בו את לוחות הברית, האורים ותומים, וכן הלאה. השכינה לא שרתה בו בצורה גלויה.

בית שני לעומת בית ראשון

מקור 4 ספר חגי, פרק א', פסוקים ג-ז, ח-ט

חגי מאחרוני הנביאים בתנ"ך בתקופת שיבת ציון. ספרו בן שני הפרקים הוא החלק העשירי בספר 'תרי-עשר', עיקרו עידוד שבי הגולה לבנות את בית המקדש השני.

וַיְהִי דְבַר ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר ה' הִנְיָא לְאֹמְרֵי הָעַתְּ לָכֶם אֲתֶם לְשִׁכְתְּ בְּתֵיכֶם סְפוּנִים וְהַפִּיתִי הֵנָּה חֶרֶב. כֹּה אָמַר ה' צִבְאוֹת שְׁיִמּוּ לְבַבְכֶּם עַל דְּרִכֵּיכֶם. עֲלוּ הָהָר וְהִבֵּאתֶם עֹץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַפְכַּדְתֶּם (ה) אָמַר ה'.

לתלמיד
עמ' 4

תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף כ"א עמוד ב' (על פי תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

מֵהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַפְכַּדְתֶּם" וְאֵינוּ קוֹרְאִים "וְאַפְכַּדְתֶּם". בְּמָה שׁוֹנָה, מְחַסֵּר ה"א בְּמִלָּה זוֹ – לְלַמֵּד: אֵלּוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים (פְּמִנְיָן ה') שֶׁהָיוּ הַבְּדֵל בֵּין מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן לְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי שֶׁהָיוּ חֲסֵרִים בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וְאֵלּוּ הֵן: אֲרוֹן הַבְּרִית, וְכַפֶּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו, וְכְרוּבִים שֶׁעַל הַכַּפֶּרֶת, אֵשׁ, וְשִׁכִּינָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוּרִים וְתַמִּים.

לתלמיד
עמ' 5

כיצד יתכן, אם כן, שקידוש ארץ ישראל על ידי יהושע היה זמני, ודווקא קידוש ארץ ישראל על ידי עזרא היה לנצח?

מקור 5 ספר עזרא, פרק ג', פסוק י"ב

את ההבדל בין גילוי השכינה שהיה בזמן העלייה הראשונה ובין גילוי השכינה שהיה בעליה השנייה, ניתן לראות בפסוקים שמתארים את שאירע בחנוכת בית המקדש השני:

וַרְבִּים מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזִּקְנִים, אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן, בָּיְסְדוּ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל, וַרְבִּים בְּתַרְעָה בְּשִׁמְחָה לְהָרִים קוֹל.

לתלמיד
עמ' 5

רש"י

זֶה הַבַּיִת. בְּשִׁהִי רֹאִין בְּנֵי בֵּית זֶה הָיוּ בּוֹכִין מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ זֹכְרִים אוֹתוֹ בְּנֵי גָדוֹל שֶׁל בֵּית רִאשׁוֹן.

ורבים. אפשר לא ראו בנני בית ראשון היו שמחין ומריעין בשמחה בקול גדול מרב
שמחתן שיצאו מגלותן.

פסיקתא רבתי, ל"ה א'

מפני מה מחצה בוכים ומחצה שמחים? אלא זקנים שראו בכבוד הבית הזה,
ששרתה בו שכינה, וראו הבית האחרון שלא שרתה בו שכינה, היו בוכים. אבל
בניהם שלא ראו בכבוד הבית הראשון, וראו בבנין של בית האחרון, היו שמחים.

ג. דווקא בתוך הטבע

<< הרבי

כיבוש חד צדדי

והביאור בזה:

לתלמיד
עמ' 6

ענין הכיבוש הוא באופן של התגברות על הצד שכנגד, שנשאר במציאותו, וזהו שקדושה ראשונה היתה על ידי כיבוש - בניגוד לרצונם של שלושים ואחד המלכים, ולא באופן שפעלו עליהם שיהפכו לטוב ויסכימו לבני ישראל; פעולת בני ישראל התבטאה בכך שתקעו בשופר ונשאו את ארון הקודש כו', ועל ידי זה נתבטל מציאות הרע, "כהמס דונג מפני אש"⁸.

הכיבוש הראשון היה כיבוש במלוא מובן המילה. אף אחד לא התעניין אצל המלכים שישבו אז בארץ ישראל לדעתם ולרצונם, ואף אחד לא הציע להם להישאר ולאפשר את כניסת בני ישראל לארץ. בני ישראל הגיעו בכוח ההבטחה האלוקית, תקעו בשופר, נשאו את ארון הקודש, החומות נפלו, המלכים ברחו והארץ נפלה לידיהם כפרי בשל, באופן ישיר, מוחץ, מלמעלה למטה.

וכיון שהיה זה באופן של כיבוש, ולא באופן שפעלו ענין של אתכפיא ואתהפכא [מלשון "לכפות" ו"להפוך"] - לא נתקיים הדבר, ולאחרי זמן בטל הכיבוש.

לתלמיד
עמ' 6

מכיוון שהיה זה חד צדדי, ולא היה ניסיון לפעול על תושבי המקום, לקדושה שנפעלה לא היה קיום, ובמשך הזמן אף התבטלה.

ועל דרך שלוחות ראשונות לא נתקיימו מפני שניתנו ברעש⁹: אף שנתנית לוחות ראשונות היתה באופן של גילוי אלקות שלא בערך מאשר בנתינת לוחות שניות, כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל¹⁰ שמכל ארבע רוחות העולם היה יוצא הקול "אנכי הוי' אלקיך"¹¹, הרי אדרבה - הסיבה לכך שלא נתקיימו היא בגלל ה"רעש", שהוא ענין גילוי אלקות מלמעלה, כך, שבשעת מעשה לא היה מקום למציאות הרע בעולם, והיה כולו טוב, אבל לאחר כן, "במשוך היובל" - "הוא סימן סילוק שכינה" - "המה יעלו בהר"¹², ואז התחילה עבודת מלחמה כבדה ביותר, שהסתיימה בכישלון בענין שיש בו החיוב של יהרג ועל יעבור - חטא העגל!

לתלמיד
עמ' 6

אפשר לדמות זאת ללוחות הראשונות. מעמד מתן תורה בהר סיני היה עצום ומרהיב. הבריאה כולה שיקפה את ההתגלות האלוקית כאשר הקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך". בני ישראל שמעו את הקול מכל הצדדים. הקב"ה עטף אותם בגילוי אור עצום אליו נמשכו. אך לא היה שום שיג ושיח עם מציאות הרע בעולם, לא הייתה שום התייחסות לנפש הבהמית שלהם. ומה קרה לאחר מכן? כאשר תם הטקס וגילוי השכינה הסתיים, בני ישראל נשארו ליישם זאת בעולם הגשמי - של טוב ורע - ותוך ארבעים יום הסתיים הסיפור בכישלון מהדהד: חטא העגל שגרם לשבירת הלוחות.

כך גם כאן. הכיבוש הראשון היה אירוע מוחץ שהגיע מלמעלה, מעל ראשם של אומות העולם וללא שום התייחסות אליהם. לא הייתה שום אתכפיא ואתהפכא של אומות העולם, לא נעשה שום ניסיון לשכנע אותם בצדקת העניין או לרתום אותם לעזרה - ולכן הקדושה לא התקיימה, וכאשר עם ישראל הוגלה מארצו התבטלה הקדושה.

11. יתרו כ. ב. ואתחנן ה. ו.
12. שם יט, יג ובפרש"י.

8. תהלים סח, ג. וראה תניא פ"ט.
9. ראה תנחומא תשא לא. פרש"י תשא לד, ג.
10. תנחומא שמות כה. שמור"ר פ"ה, ט. תקו"ז תכ"ב (ד, ב). תניא פ"ו.

הידברות עם הזולת והסכמתו

וזהו שמדייק הרמב"ם בנוגע לקדושה שניה, שכ"שעלה עזרא וקידשה, לא קידשה בכיבוש, אלא בחזקה כו".

לתלמיד
עמ' 6

בקדושה השניה לא היה ענין של כיבוש - מלחמה עם המנגד שנשאר שונא כו', שאז לא מועילה גם החזקה שבאה לאחרי הכיבוש (כנזכר לעיל), אלא עליית עזרא היתה באופן ש"העיר ה' את רוח כורש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו . . לאמר . . מי בכם מכל עמו יהיה ה' אלקיו עמו ויעל"¹³, והיינו, שהלעומת זה עצמו "עונה אמן"¹⁴, באופן של אתכפיא, ועל אחת כמה וכמה באופן של אתהפכא, כך, שאין זה באופן של מלחמה וכיבוש, אלא באופן ש"גם אויביו ישלים אתו"¹⁵, "ולפיכך, כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה, הוא מקודש היום" - שנשאר ענין נצחי.

בעלייה השנייה של עזרא הסיפור היה שונה לגמרי. העלייה הגיעה באמצעות כורש מלך פרס. מלכם האדיר של אומות העולם העלה בעצמו את הרעיון של שיבת הארץ ובניית בית המקדש, והעלייה כולה הייתה בתמיכה מסוימת של אומות העולם.

במילים פשוטות: הגילוי לא היה חד צדדי מלמעלה. היה שיג ושיח עם אומות העולם, "אתכפיא" ו"אתהפכא" ששכנעו את אומות העולם בצדקת העניין ורתמה אותם לעזרה. זו הסיבה שהקדושה שחלה כתוצאה מכך באדמת הארץ חלחלה בצורה עמוקה יותר ונשארה לנצח, גם כאשר עם ישראל הוגלה שוב מארצו.

ולכן מדגיש הרמב"ם שבזמן עזרא לא היה כיבוש, כי זה עצמו הוא החידוש, שהוא לא היה באופן חד צדדי, להיפך, בצורה של אתהפכא שהעמים עצמם הסכימו לזה.

סיפור הסירה שנעצרה

רעיון זה נמצא בסיפור ידוע על אדמו"ר הזקן.

האדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד, הואשם לשווא כמורד במלכות השלטון הרוסי. הוא הובל למאסר בפטרבורג, ולצורך החקירות, הסיעו פקיד מיוחד באמצעות סירה מעבר לנהר, אל בנין החקירות.

פעם אחת בהיותו בסירה, רצה אדמו"ר הזקן לקדש את הלבנה וביקש מהפקיד שיעצור את הסירה. הפקיד סירב בתוקף, אולם בדרך נס קפאה לפתע הסירה במקומה, והרבי החל לומר את פרק התהילים שנאמר לפני קידוש הלבנה – "הללו את ה' מן השמים". כאשר סיים לומר את המזמור, לא המשיך בברכה.

כאשר הסירה שבה לנוע, שוב ביקש אדמו"ר הזקן מהפקיד לעצור את הסירה. הפקיד שראה את הנס רגע קודם, ביקש מאדמו"ר הזקן לתת לו ברכה בכתב והוא ברצון יעצור את הסירה. אדמו"ר הזקן אכן כתב לו ברכה בכתב ידו הקדושה ומסר את הדף לפקיד. הפקיד העמיד את הסירה, ואדמו"ר הזקן קידש את הלבנה.

מסופר שהברכה התקיימה והפקיד האריך ימים מתוך עושר וכבוד.

הרבי הריי"צ, רבי יוסף יצחק, האדמו"ר השישי של חב"ד, סיפר את המעשה הזה, והוסיף: "בהיותי ילד התפלאתי, מכיוון שהרבי העמיד בעצמו את הסירה, מדוע לא אמר גם את הברכה, ולא היה צריך להיזקק לטובותיו של אותו גוי? כשבגרתי

15. משלי טז, ז.

13. עזרא בתחלתו. דה"ב בסופו.

14. שבת קיט, ב.

והעמקתי בחסידות הבנתי שזהו עניין גדול בעבודה, ושכך הרבי היה מוכרח לעשות. כי מצווה יש לקיים דווקא כשהיא מלוכשת בדרך הטבע, ולא על ידי ניסים שלמעלה מן הטבע".

הרעיון זהה. ניתן לקיים את המצווה בצורה של למעלה מן הטבע, באמצעות כוח עליון שעוצר את הסירה, אבל לא זו המטרה. המטרה היא לפעול בדרך הטבע, שהטבע יסכים וישתף פעולה. לפיכך המתין אדמו"ר הזקן להזדמנות שבה הפקיד יסכים לעצור את הספינה מרצונו, ודווקא אז לקדש את הלבנה.

מקור 6 שיחת י"ט נסלו, תשד"מ, חלק ב' עמ' 609

עניין זה מצינו גם במכתבו הידוע של אדמו"ר הזקן לידידיו – תלמידי המגיד, רבי לוי יצחק מברדיצ'ב ורבי ברוך ממז'יבוז', בו בשר להם על שחרורו מבית הסוהר:

"כִּי הַפְּלִיא וְהַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת בְּאַרְצְךָ, וְהַפְּלִיא וְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ אֲשֶׁר נִתְגַּדֵּל וְנִתְקַדֵּשׁ בְּעֵינֵי כָל הַשָּׂרִים וְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמָּלָךְ, אֲשֶׁר גַּם בְּעֵינֵיהֶם יִפְלֵא הַדָּבָר הַפְּלֵא וְפִלְא, וְעָנוּ וְאָמְרוּ עַל זֹאת כִּי אִם מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ".

לתלמיד
עמ' 7

הרבי מצטט חלק מהמכתב, ומעיר:

כלומר, הוא נותן חשיבות יתירה להשפעתה של הגאולה על "כל השרים וכל העמים", ומאריך בכמה פרטים בדבר, והמעין במכתב (שכבר נדפס – אגרות קודש אדמו"ר הזקן עמ' צז ואילך) הרי אותיות מחכימות ומאירות, וכשיבתונן המעיין בזה ימצא שם אריכות גדולה בכמות וכל שכן באיכות.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב. מתלמידי המגיד ממזריטש, חברו ומחותנו של אדמו"ר הזקן. רב קהילה ומנהיג חסידי בברדיצ'ב. ידוע בכינויו "סנגורם של ישראל", על שם מנהגו ללמד זכות על כל יהודי. ניגוניו המלאים רגש מושרים על ידי המוני חסידים. מהעצה לרבם, לא מינתה קהילת ברדיטשוב רב כממלא מקומו, וכל גדולי התורה שבאו אחריו כונו בתואר דיין ומורה הוראה.

רבי ברוך ממז'יבוז'. נכדו של הבעש"ט. התמנה לאדמו"ר בגיל עשרים וחמש. דברי תורתו נלקטו בספרים: בוצינא דנהורא ואמרות טהורות.

נשאלת אפוא השאלה: מכתב זה נכתב לכל לראש ליחיד סגולה, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, אחד מגדולי תלמידי הרב המגיד, ולרבי ברוך ממז'יבוז', נכדו של הבעש"ט, ואדמו"ר בדורו וגם לאחר זה על ידי ספריו וכו' – ואם כן צריך עיון גדול: יחיד סגולה אלה הרי ידעו והבינו את תוכנו העמוק של המאסר והגאולה, וכיצד זה היה קשור להפצת פנימיות התורה וכו' (שהרי סיבת המאסר והגזירה התפרסמה בכל המדינה כולה, ובודאי שגדולי ישראל בדור ההוא ידעו על כך), ובמילא, איזו תפיסת מקום יש להשפעת הגאולה על השרים והעמים לגבי ענינה העמוק של הגאולה עצמה, ולמאי נפקא מינה מה אמר על כך גוי בפטרבורג?!

הרבי עונה על כך באריכות בשיחה זו ובשיחות נוספות. נקודת הדברים היא: אדמו"ר הזקן הדגיש במכתבו את חשיבות העובדה

ששרי אומות העולם החליטו לשחררו ממאסר, כי בכך הם למעשה הסכימו להפצת תורת החסידות. זה החידוש הגדול.

קירות בית הסוהר לא נשברו בדרך נס כדי שאדמו"ר הזקן יצא ממנו בדרך על טבעית (כפי שהציע רבי לוי יצחק מברדיטשוב), משום שאז זה היה שובר את הטבע – והמטרה היא דווקא לחדור בטבע ולהשפיע עליו. זו הייתה מטרתו של אדמו"ר הזקן, ולכן הדגיש במכתבו, שהשחרור היה דווקא בהסכמה, ובדרך הטבע – דבר שמדגיש את פעולת החסידות על העולם והטבע.

משיחת אור ליום ג' דחול המועד סוכות
י"ט תשרי, שמחת בית השואבה, ה'תשכ"ד
הנחה בלתי מוגה
תורת מנחם כרך ל"ח, עמוד 87 והלאה

ההוראה אפשרית מכך אלינו:

אנו רוצים להנחיל לילדינו ולתלמידינו את רגש היהדות, המסורת, התורה והמצוות. עלינו לזכור שמה שיגיע בדרך של גזירה – בצורה של הכרח או מתנה, הבטחה של טיול אם הילד יבוא להתפלל בבית הכנסת או משהו דומה, כל אחד לפי השגותיו – יחזיק מעמד זמן קצר. זה לא ישפיע לטווח ארוך.

חינוך צריך להיות בצורה שמבינה ומכילה את המקבל. ההורה משוחח עם הילד, מבין לנפשו ומדבר אליו בשפה שהוא מבין. ואז, גם אם הדברים ייקחו יותר זמן והתוצאות יהיו קצת יותר נמוכות – זה יישאר עם הילד לנצח.